

УДК 351: 328.185

DOI: 10.31891/2307-5740-2020-284-4(3)-45

ТУЛЬЧИНСЬКА С. О., КРАСНОШАПКА В. В.

Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

ОСОБЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРИЧИН ВИНИКНЕННЯ КОРУПЦІЙНИХ РИЗИКІВ У СФЕРІ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ В КОНТЕКСТІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

У статті проведено дослідження основних аспектів причин виникнення корупційних ризиків у сфері публічної влади в контексті економічної безпеки. Розглянуті сучасні підходи до визначення сутності поняття корупція. Досліджені основні теоретичні підґрунтя визначення корупційних ризиків, як онови корупційних явищ. Проведено аналіз динаміки Індексу сприяння корупції для України, виявлені основні тенденції змін даного показника. Запропонована та обґрунтована схема взаємозалежності причин корупційних ризиків та економічної безпеки у сфері публічної влади. Визначені основні причини виникнення корупційних ризиків, які згруповані відповідно до різних напрямів. Запропоновані пріоритетні напрями запобігання причин виникнення корупційних ризиків у публічній сфері України.

Ключові слова: корупція, корупційні ризики, публічна влада, економічна безпека, публічне управління, антикорупційна політика, Індекс сприяння корупції.

SVITLANA TULCHYNSKA, VOLODYMYR KRASNOSHAPKA

National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute

PECULIARITIES OF RESEARCH OF THE CAUSES OF CORRUPTION RISKS IN THE SPHERE OF PUBLIC AUTHORITY IN THE CONTEXT OF ECONOMIC SECURITY

The article studies the main aspects of the causes of corruption risks in the sphere of public authorities in the context of economic security. The aim of the article is to elaborate the substantiation of the causes of corruption risks in the sphere of public authorities in the context of economic security in the conditions of growing crisis and structural transformations. In order to achieve the purpose and fulfill the set task, the author has brought up materials of leading scientists in the sphere of public administration. The methodological basis is the growth of general scientific methods, such as: synthesis (determining the features of the concepts of "corruption", "corruption risks"), analysis (on the dynamics of the place of Ukraine in the Corruption Perceptions Index), systematization (grouping and substantiation of the causes of corruption risks), generalization (substantiation of conclusions and subsequent research). The modern approaches to defining the essence of the concept of corruption were considered. The main theoretical basis for defining corruption risks as new corruption phenomena was examined. The analysis of the dynamics of the Corruption Perceptions Index for Ukraine was conducted and the main trends of changes in this indicator were revealed. The scheme of interdependence of causes of corruption risks and economic security of public authorities was proposed and substantiated. For the Ukrainian sphere of public administration, corruption as a phenomenon is a major threat that inhibits social and economic development, affects the level of economic security, deepens the crisis in the economy, reduces welfare, worsens the investment, innovation climate, inhibits international cooperation. all relevant sectors of the country. The main causes of corruption risks, grouped according to different directions, were identified. The priority directions of prevention of causes of corruption risks in the public sphere of Ukraine are proposed. Further research of this area will be based on the materials presented in the article. The analyzed causes of corruption risks in the sphere of public authorities in the context of economic security need to be taken into account in determining the effectiveness and efficiency of domestic mechanisms of anti-corruption policy.

Key words: corruption, corruption risks, public power, economic security, public administration, anti-corruption policy, Corruption Perceptions Index.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

У сучасному суспільстві корупційні ризики є загрозою адекватному державному управлінню, основам публічної влади та економічній безпеці держави. Рівень корупції в Україні з кожним роком зростає, про що свідчать дані дослідження Індексу сприйняття корупції, відповідно до якого Україна у 2020 році посідала 117 місце зі 180 країн [6]. Погіршення стану сприяння розвитку корупції у вітчизняних реаліях потребують ґрунтованих досліджень причин вчинення корупційних правопорушень, тобто корупційних ризиків. Зростання проявів корупційних ризиків у сфері державного управління та публічної влади є однією із загроз економічній безпеці держави, оскільки основною причиною вчинення корупційних дій є отримання економічної вигоди окремими особами за рахунок органів публічної влади на різних рівнях державного управління. Саме тому у межах формування механізмів державного управління запобігання та протидії корупції в органах влади в контексті економічної безпеки доцільно вивити та проаналізувати основні причини корупційних ризиків у вітчизняному публічному середовищі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Проблеми корупції, корупційних ризиків, причин її виникнення та заходам щодо їх попередження та запобігання є предметом дослідження наступних вчених: К. Бугайчук [1], А. Волошенко [2], В. Гладкий [3], Ю. Дмитрієв [4], К. Заїка [5], Р. Клітгаард, О. Попело.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття

Проте, слід зауважити, що у зв'язку із постійними змінами умов та середовища саме причини виникнення корупційних ризиків у сфері публічної влади потребують поглибленого дослідження, систематизації та розробки превентивних заходів саме у контексті економічної безпеки.

Формування цілей статті

Метою статті є обґрунтування причин виникнення корупційних ризиків у сфері публічної влади в контексті економічної безпеки в умовах наростання кризи та структурних перетворень.

Виклад основного матеріалу

Сучасний етап розвитку публічної влади в Україні характеризується переформатуванням основоположних засад її здійснення, в тому числі й у напрямі антикорупційної політики. Вимоги, що ставить міжнародне суспільство перед вітчизняною публічною владою потребують активізації боротьби із корупційними ризиками на початкових етапах їх формування. Для української сфери публічного управління корупція, як явище є основною загрозою, що гальмує суспільний та економічний розвиток, впливаю на рівень економічної безпеки держави, поглиблює кризові процеси в економіці країни, знижує рівень добробуту населення, погіршує інвестиційний, інноваційний клімат держави, гальмує міжнародне співробітництво в усіх повідних галузях країни.

Визначивши основні тенденції розвитку корупції в умовах дослідження причин виникнення корупційних ризиків необхідно розглянути теоретичний базис предмету дослідження, а саме розглянути сутність понять «корупція» та «корупційний ризик», що дозволить поглибити розуміння необхідності їх запобігання.

Наукові дослідження, які присвячені визначенню сутності поняття корупція сформувалися на отриманому досвіді та спостереженнях даного явища у суспільстві. Наприклад, Р. Клітгаард розглядає корупцію як наслідок непродуктивної діяльності інститутів суспільства, а її рівень визначається на основі монополії владних рішень, їх свободі ухвалення, але без інститутів підзвітності [9].

Тобто корупція є наслідком монополії інститутів публічної влади на ухвалення суспільно важливих рішень, оскільки вони нікому не звітують за їх наслідки. Дане трактування уже вказує на причини виникнення корупційних ризиків: монополія влади на управлінські рішення, відсутність громадського контролю, свобода дій щодо ухвалення та виконання таких рішень.

Науковці визначають, що корупція є «аморальним, асоціальним та протиправним явищем, яке, приведе державу до зневаги інших держав, суттєвих збитків для економіки країни та як наслідок деградації та занепаду держави в цілому».

Тобто, корупція має властивості правого, соціального та морального характеру, які відповідають таким же причинам її вчинення, а поглиблення корупційних процесів у майбутньому призведе до структурних криз різних сфер суспільства (економічної, політичної, міжнародної). А також наполягають, що для подолання глибокої корупції необхідно провести ряд ґрунтовних соціальних реформ, які будуть включати антикорупційну політику через послідовні системні та скоординовані дії. Відповідно, окрім виявлення причин виникнення корупційних ризиків в умовах постійних перетворень необхідно сформувати заходи та напрями їх подолання, що буде ефективнішим інструментом ніж покарання за уже вчинені корупційні дії.

Аналіз підходів щодо визначення сутності корупційного ризику, дозволить сформувати напрями причин їх виникнення, а також дозволить поглибити знання про стан корупційної ситуації в країні, запропонувати заходи щодо подолання корупційних ризиків, оцінити існуючий рівень антикорупційної політики органів публічної влади. Так, науковець А. Волошенко та К. Бугайчук розглядають ризик корупції як «відповідний факт, який створює умови для вчинення корупційних правопорушень особами, уповноваженими на здійснення таких функцій, як управління державою та місцеве самоврядування» [1, 2].

Тобто, автор зазначає, що ризик корупції залежить від умов, о складаються у суспільстві, а корупцію можуть вчиняти на державному та місцевому рівні.

Дещо відрізняється підхід до визначення даного поняття у експертів Центру політико-правових реформ, які називають корупційними ризиками правові, організаційні та інші фактори та причини, які спричиняють, заохочують та стимулюють корупційні дії у сферах контрольно-наглядової діяльності держави та надання адміністративних послуг.

Погоджуємось із визначенням експертів, проте зауважимо, що корупційні ризики можуть стимулювати корупцію й у інших сферах державного управління (наприклад при державних закупівлях, чи митній діяльності).

Більш повним та обґрунтованим визначенням сутності корупційних ризиків є погляд Ю. Дмитрієва, який розглядає їх як «умови, які сприяють зростанню, розвитку, впровадженню та розповсюдженню корупційних практик в офіційній та професійній публічній діяльності, що склалися в результаті зазначених процедур у відповідних процесуальних законах та інших нормативних актах, включаючи статuti, відомчі нормативні акти для уповноважених органів» [4].

Такий підхід має правничий характер та відображає значення корупційних ризиків у формуванні корупційної діяльності в органах публічної влади, яка проникає у різні структури, організації та установи на нормативно-правовому рівні. Тобто автор наголошує на поглибленому рівні корупційних ризиків у діяльності структур.

Зауважимо, що корупційним ризикам піддаються різні сфери публічного управління: бюджетно-податкова, надання адміністративних послуг, митна, здійснення державного нагляду, ліцензування господарських сфер діяльності тощо. Саме тому, починаючи з 2016 року в країні подолання корупції та корупційних ризиків є одним із пріоритетних напрямів державного управління та політики, яка має забезпечити механізм виявлення, оцінки, аналізу та подолання корупційних ризиків на усіх рівнях публічної влади.

Дослідження свідчать, що сучасна антикорупційна політика в Україні зосереджується на сам перед на: моніторингу державної антикорупційної політики, забезпеченні переслідування за корупцію, превентивній антикорупційній діяльності. Вважаємо, що для підвищення ефективності антикорупційної політики необхідно здійснювати заходи до вчинення корупційних діянь, тобто зосередити увагу на превентивних заходах, першочерговим з яких є дослідження причин корупційних ризиків.

Антикорупційна політика має ґрунтуватись на причинах корупційних ризиків, запобігаючи їм до вчинення корупційних дій, чим буде зумовлюватись її превентивний характер. Для цього розглянемо основні групи причин корупційних ризиків у сфері публічної влади, які є умовно розділеними у зв'язку із трансформаційними процесами у публічній сфері та здатності до адаптацій окремих суб'єктів корупції.

У зв'язку з цим нині існує досить значна кількість підходів до визначення причин виникнення корупційних ризиків. До прикладу Ю. Дмитрієв та ряд інших науковців визначають, що причини корупційних ризиків необхідно розглядати через призму факторів, які на них впливають та поділяти на зовнішні і внутрішні.

В свою чергу, внутрішні причини будуть обумовлені організаційною та правовою діяльністю всередині державних установ, також можуть містити соціальну й економічну складові. До групи зовнішніх причин автор відносить правові, економічні, політичні, соціальні тощо, і вони обов'язково пов'язані із умовами функціонування системи публічного управління [4].

Заїка К. дещо конкретизує причини виникнення корупційних ризиків, зауваживши, що найчастіше корупційні ризики виникають при виконанні функцій та процедур структурними підрозділами органами публічної влади через такі причини [5]:

- відсутність дієвого контролю з боку керівництва та громадськості;
- відсутність необхідного рівня автоматизації та цифровізації внутрішніх організаційних процесів в органах державної влади;
- дублювання функцій різними органами публічної влади;
- наявність правових колізій норм нормативних та регуляторних актів вітчизняної законодавчої бази;
- неефективність взаємодії та координації уповноважених органів державної влади;
- неефективність судової влади та дії суддів на власну користь;
- неналежне реагування (або його відсутність) на скарги та відгуки громадян щодо неправомірної корупційної поведінки працівників органів публічної влади
- неоднозначність податкового, бюджетного, господарського та митного законодавства;
- низький рівень профілактичної роботи серед працівників служб органів державної влади;
- проблеми технічного та методологічного характеру тощо.

Враховуючи такі підходи до визначення причин виникнення корупційних ризиків у публічній сфері можемо їх поділити на декілька основних підгруп: економічні, інформаційні, організаційні, політичні, правові, соціальні.

Адекватна антикорупційна політика, впливу на неї корупційних ризиків та тенденції сучасного стану корупції в Україні зумовили виділення пріоритетних напрямів запобігання причин виникнення корупційних ризиків у публічній сфері (рис. 1).

До них відносимо:

- прозоре та підвітне управління публічними активами та подальший розвиток сфери закупівель;
- незалежність та спроможність антикорупційної інфраструктури;
- сформована професійна та незалежна судова влада.

Кожен із запропонованих напрямів, має конкретні заходи щодо досягнення відповідної мети. Виконання та впровадження таких напрямів дозволить покращити антикорупційний клімат в Україні, сприятиме економічному та суспільному стійкому зростанню у майбутніх періодах.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі

Таким чином, розглянуті сучасні аспекти причин виникнення корупційних ризиків у сфері публічної влади в контексті економічної безпеки можемо зробити наступні висновки:

- корупція є всеохоплюючим економічно-соціальним явищем, яке деструктивно впливає на усі сфери діяльності людини та публічного управління, у тому числі й на економічну безпеку держави;
- корупційні ризики є умовами, факторами та середовищем, як сприяють вчиненню корупційних дій, дестабілізують соціо-економічну ситуацію в країні;
- антикорупційна політика має базуватись на превентивних заходах, що будуть спрямовані на причини виникнення корупційних ризиків та враховуватиме схему взаємозалежності причин корупційних ризиків та економічної безпеки у сфері публічної влади;

- актуальними причинами виникнення корупційних ризиків у сфері публічної влади є досить значна кількість суспільних процесів, які мають властивість змінюватись та пристосовуватись до заходів антикорупційної політики, які умовно можна поділити на економічні, інформаційні, організаційні, політичні, правові, соціальні;

- у ході дослідження з'ясовано, що в умовах реалізації державної політики запобігання корупції необхідно враховувати пріоритетні напрями запобігання причин виникнення корупційних ризиків у публічній сфері України.

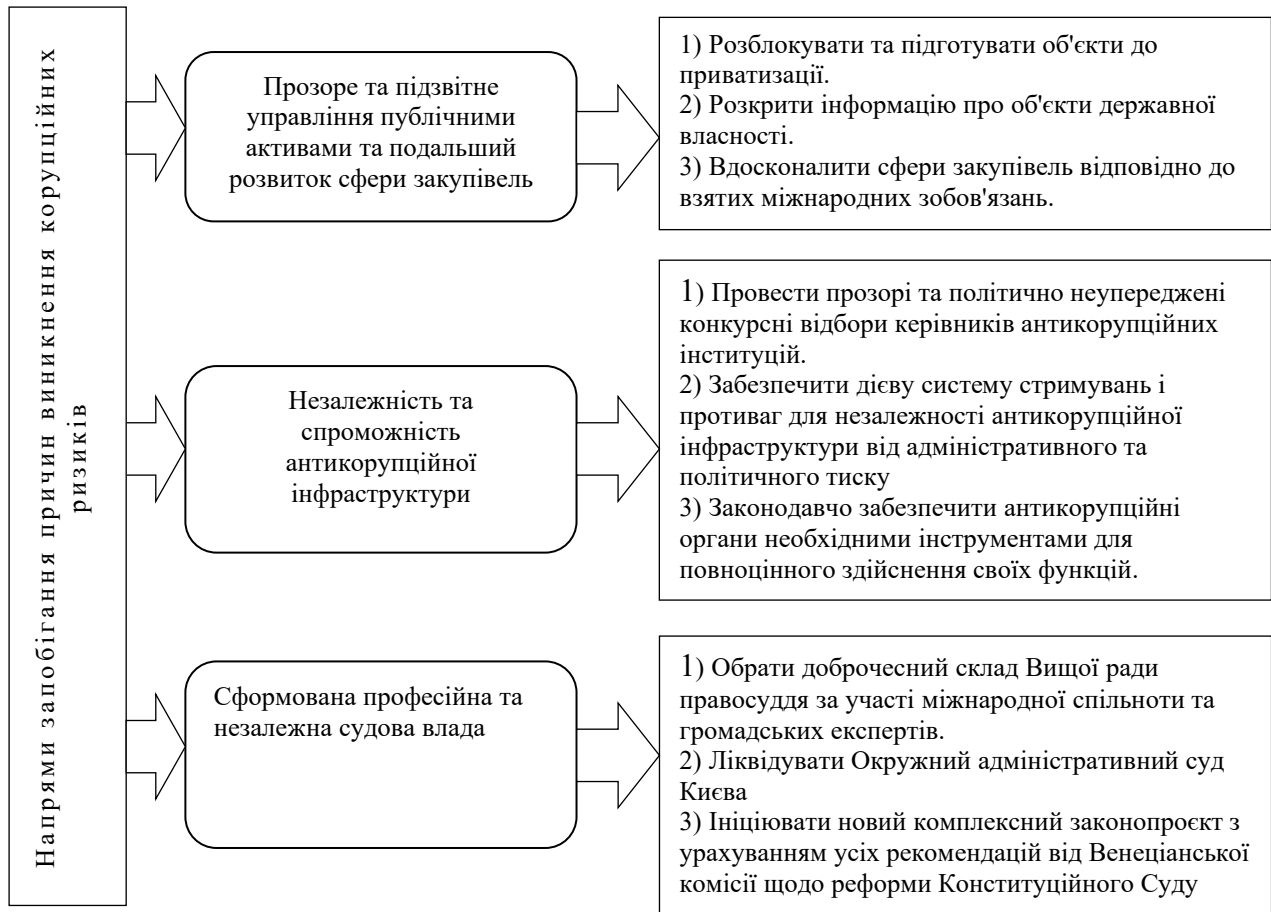

Рис. 1. Пріоритетні напрями запобігання причин виникнення корупційних ризиків у публічній сфері України

*побудовано на основі досліджень [1]

Отже, здійснене дослідження щодо основних аспектів причини виникнення корупційних ризиків у сфері публічної влади в контексті економічної безпеки потребують їх врахування у визначенні результативності та ефективності вітчизняних механізмів антикорупційної політики у подальших роботах.

Література

1. Бугайчук, К. Л. Корупційні ризики: поняття, класифікація, методологія оцінки, заходи усунення. Кримінально-правові та кримінологічні засади протидії корупції : зб. тез доп. V Міжнар. наук.практ. конф. (м. Харків, 31 берез. 2017 р.). Харків : ХНУВС, 2017. С. 39-40.
2. Волошенко А. В. Шляхи до своєчасного виявлення і нейтралізації корупційних ризиків. Актуальні проблеми економіки. 2015. № 12(174). С. 312-321
3. Гладкий В.В. Сутність та значення феномену корупції. Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України. 2019. № 18. С. 124-132.
4. Дмитрієв Ю. В. Причини виникнення корупційних ризиків у системі державного управління. Інвестиції: практика та досвід. 2016. № 4. С. 92–95.
5. Заїка К.П. Корупційні ризики: поняття та засоби їх мінімізації. Актуальні проблеми правознавства. 2018. № 2. С. 35–38.
6. Індекс сприйняття корупції-2019. Трансперенсі Інтернешнл Україна URL: <http://cpi.ti-ukraine.org/#/>
7. Тульчинська С.О. Місце України за міжнародними рейтингами конкурентоспроможності. Формування ринкових відносин в Україні. Вип. 8 (87). 2008. С. 30-34.
8. Тульчинська С.О., Змієнко М.О. Інвестування як елемент реалізації стратегії розвитку національної економіки. Проблеми підвищення ефективності інфраструктури. Вип. 29. 2011. С. 182-186.

9. Центр політико-правових реформ. URL: <https://pravo.org.ua/>

10. Johnson G. Exploring Corporate Strategy. 6th ed. Pearson Education Ltd: FT Prentice Hall. 2002. 1082 p

References

1. Buhaychuk, K. L. (2017) "Corruption risks: concept, classification, assessment methodology, elimination measures" Criminal law and criminological principles of anti-corruption: collection. thesis add. V International. scientific practice conf. (Kharkiv, March 31, 2017). Kharkiv: KhNUVS, pp. 39-40.
2. Voloshenko, A.V. (2015). "Ways to timely detection and neutralization of corruption risks". Aktual'ni problemy ekonomiky. № 12(174). S. 312-321.
3. Gladky, V.V. (2019), "The essence and significance of the phenomenon of corruption", Visnyk Pivdennoho rehional'noho tsentru Natsional'noi akademii pravovykh nauk Ukrainy, vol. 18.
4. Dmytriyev, YU. V. (2015) "Corruption risks in the system of public administration: concepts and types". Menedzher: Visnyk Donets'koho derzhavnoho universytetu upravlinnya. №1 (69). S. 126-132.
5. Zayika, K.P. (2018) "Corruption risks: concepts and means of their minimization", Aktual'ni problemy pravoznavstva. № 2. S. 35-38.
6. Corruption Springs Index-2019. Transparency International Ukraine URL: <http://cpi.ti-ukraine.org/#/>
7. Tulchynska S.O. (2008) "Mistse Ukrainy za mizhnarodnymy reytynhamy konkurentospromozhnosti" Formation of market relations in Ukraine. no. 8 (87). pp. 30-34.
8. Tulchynska S.O., Zmiienko M.O. (2011) "Investuvannia yak element realizatsii stratehii rozvytku natsionalnoi ekonomiky" Problems of improving the efficiency of infrastructure. no. 29. pp. 182-186.
9. Center for Political and Legal Reforms. URL: <https://pravo.org.ua/>
10. Johnson, G. (2002) Exploring Corporate Strategy. 6th ed. Pearson Education Ltd: FT Prentice Hall. 1082 p.

Надійшла / Paper received : 11.07.2020
Надрукована / Paper Printed : 28.09.2020